

elemosynam facere potest; vel per exercitium alicujus actus spiritualis, vel corporalis. Et quia homo ratione diversarum partium in seipsum agere potest; sicut anima movet corpus, et una pars animae aliam, et una pars corporis aliam: ideo talem elemosynam aliquis potest facere sibi. Sed ad subveniendum sibi in corporalibus natura satis inclinatur; et ideo de hoc non oportuit dari praeceptum, sed solum de subveniendum animae, ad quam non ita multi inclinantur; unde dicitur Eccli. 50, 44: *Miserere animae tuae, placens Deo.*

Ad primum ergo dicendum, quod liberalitas, secundum quod consistit in dationibus, non potest esse ad seipsum; sed secundum quod consistit in sumptionibus, potest esse ad seipsum, sicut et illiberalitas. Sunt enim aliqui illiberales ad seipsos, qui propter cupiditatem rerum sibi necessaria subtrahunt. Sed iustitia nullo modo potest esse ad seipsum, quia habet rationem aequalitatis, quae semper ad alterum esse debet.

Ad secundum patet solutio ex dictis.

Solutio II. Ad secundam quaestionem dicendum, quod secundum Augustinum (lib. 14 de Civit. Dei, cap. 6), sic diligendi sunt homines, ut eorum non diligantur errores. Et quia exhibitio beneficii dilectioni correspondet, ideo peccatori ad sustentationem naturae debemus elemosynam facere, si indigeat, cum praecipitur nobis benefacere amicis et inimicis; sed ad fovendum eorum malitiam non debemus eis aliquid dare. Vel si constaret quod de eo quod eis datur, in peccatum abuterentur, non deberet eis dari aliquid, nisi necessitas extrema exposeret; et hoc modo intelligenda est auctoritas iudicata.

Unde patet solutio ad primum.

Ad secundum dicendum, quod peccator, etsi sit inimicus Dei quantum ad culpam, non tamen quantum ad naturam: quia Deus nihil odit eorum quae fecit; Sap. 11.

Solutio III. Ad tertiam quaestionem dicendum, quod cui magis beneficiandum sit, ut dicit Philosophus 9 Ethic. (cap. 5), non est facile determinare propter multas diversitates boni et necessarii. Tamen hoc est tenendum, quod semper magis reddendum est debitum quam beneficium impendendum, ut ipse ibidem dicit, nisi ex parte altera adsit major bonitas vel necessitas; et ideo parentibus et propinquis et benefactoribus, et eis a quibus spiritualia accipit, magis debet elemosynam facere, si indigeant, et ceteris paribus, melioribus magis, et magis etiam indigentibus magis; et sic secundum has tres conditiones debet gradus in elemosynis constitui, scilicet secundum honestum et necessarium et debitum. Assignare autem in singulis quando unum alteri eorum praefertur, est impossibile: quia singulares eorum conditiones, quae attendendae sunt, sunt infinitae, et non cadunt sub arte. De his autem ratio docet, et prudentiae consilium.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis Deo propinquior sit semper melior, non tamen semper debet ei magis dari: quia elemosynarum largitio ad necessitatem proximi sublevandam divinitus instituta est; unde si indigentia ex parte altera nimis excedat, magis servabitur intentio instituentis elemosynam quam si meliori daretur.

Ad secundum dicendum, quod principalis consideratur efficacia elemosynae ex parte dantis quam ex parte recipientis; et ideo ex parte dantis debet

esse ordinata datio, quae elemosynae efficaciam auget.

Ad tertium dicendum, quod quamvis peccator sit magis miser in spiritualibus, non tamen in corporalibus; et ideo non est sibi semper magis providendum per corporales elemosynas.

QUAESTIO III.

Deinde quaeritur de jejuniis; et circa hoc quaeruntur quatuor: 1.º quid sit jejunium; 2.º quis teneatur ad jejunium; 3.º de tempore jejunii; 4.º de solventibus ipsum.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum Isidorus convenienter jejunium definiat. (2-2, quaest. 147, art. 1.)

Ad primum sic proceditur. 1. Videtur quod Isidorus inconvenienter definiat jejunium, dicens (lib. 6 Etymol., tit. de offic. in diet. jejuniis): *Jejunium est parsimonia victus, abstinentiaque ciborum.* Parsimonia enim a *parsi* praeterito hujus verbi *parco* venit. Est enim *parcere*, inter alia quae habet significata, idem quod abstinere. Ergo idem videtur esse parsimonia victus et abstinentia ciborum; et sic alterum superfluit.

2. Praeterea, Matth. 17, super illud: *Hoc genus daemoniorum etc.*, dicit Hieronymus (1): *Jejunium est non solum ab escis, sed a cunctis illecebris abstinere.* Cum ergo Isidorus definiat jejunium tantum per abstinentiam ab escis, videtur quod incompetentes sit assignatio.

3. Praeterea, ad observationem jejunii videtur non solum pertinere abstinere a cibis, sed etiam lugere, et unguento non uti, ut patet Dan. 10, 2: *In diebus illis lugebam ego Daniel trium hebdomadarum diebus.* Sed de his non fit mentio in praedicta assignatione. Ergo insufficientes est.

4. Praeterea, multi servant parsimoniam in victu et abstinentiam in cibis, qui tamen pluries in die manducant. Sed tales non dicuntur jejunantes. Ergo definitio praedicta non convertitur cum jejuniis.

5. Praeterea, nullus est jejunus nisi jejuniis, sicut nec albus nisi albedine. Sed aliquis etiam immoderate cibis utens, est quandoque jejunus antequam comedat. Ergo tali non competit definitio assignata jejuniis; ergo est incompetentes.

QUAESTIUNCULA II.

Uterius. 1. Videtur quod jejunium non sit actus virtutis. Virtus enim sicut abundanti, ita et diminuto corruptitur. Sed jejunium importat diminutionem a cibo, in quo conservari potest medium virtutis. Ergo jejunium non est virtutis actus.

2. Praeterea, omnis virtutis actus est in aliquo operando. Sed jejunium dicit cessationem ab actu. Ergo non est virtutis actus.

3. Praeterea, jejunium consistit non solum in abstinendo a superfluis cibis, quia hoc est de necessitate virtutis, sed etiam a necessariis. Sed qui

(1) In Hieronymo ibi non occurrit, etsi Glossa sic habet: sed ex Beda sumptum est in Marei 9. Similia etiam ex Augustino desumi possunt tract. 17 in Joan. (Ex edit. P. Nicolai).

subtrahit necessarium cibum, dat sibi occasionem mortis; non autem, ut Hieronymus (1) dicit, differt utrum magno vel parvo tempore te interimas. Ergo cum nulli liceat seipsum occidere, videtur quod nulli liceat jejunare; et sic jejunium non erit actus virtutis.

4. Praeterea, sicut dicit Augustinus in 10 Confess. (cap. 51), alimentum sic sumi debet ut famis medicamentum. Sed magis infirmo minus est medicina subtrahenda. Cum ergo in primo statu Adam peccasset si cibo abstinisset donec praeciparetur fame, ut in 2 lib., dist. 19, quaest. 1, art. 2 ad 3, dictum est; videtur quod etiam nunc jejunando peccat homo, cum natura humana sit infirmior; et sic jejunium non erit virtutis actus.

Sed contra est quod Hieronymus dicit (ad Deimetriadem de virginitate servanda, ultra dimidium): *Jejunium non est perfecta virtus, sed ceterarum virtutum fundamentum.*

Praeterea, Isidorus dicit, jejunium esse abstinentiam, ut ex definitione praemissa apparet. Sed abstinentia est virtus. Ergo jejunium est actus virtutis.

QUAESTIUNCULA III.

Uterius. 1. Videtur quod jejunium non sit actus temperantiae. Quia canon dicit de Consecr., dist. 3 (cap. *Quadragesima*): *Jejunium quadragesimale est decima totius anni.* Sed dare decimam est actus iustitiae. Ergo et jejunare; non igitur temperantiae.

2. Praeterea, ad fortitudinem pertinet molestias perferre. Sed hoc accidit in jejuniis. Ergo jejunium est actus fortitudinis; non ergo temperantiae.

3. Praeterea, prudentiae pars est cautela, ut in 5 lib., dist. 53, qu. 3, art. 1, quaestione 5, dictum est. Sed jejunium ad cautelam peccatorum carnis inductum est. Ergo est actus prudentiae.

Sed contra, materia propria temperantiae sunt delectabilia tactus, ut dicitur in 5 Ethic. (cap. 12). Sed circa hujusmodi est jejunium, quia est circa cibos. Ergo jejunium est actus temperantiae.

Praeterea, abstinentia est species temperantiae. Sed jejunium est abstinentia. Ergo est temperantiae actus.

QUAESTIUNCULA IV.

Uterius. 1. Videtur quod jejunium non cadat in praecepto. Nam super illud Psalm. 44: *Omnia gloria ejus filiae Regis ab intus*, dicit Glossa Augustini, quod gloria Ecclesiae in interioribus virtutibus consistit, sicut fides, spes, caritas. Sed omne praeceptum Ecclesiae ad gloriam Ecclesiae ordinatur. Ergo de jejuniis exteriori non potest esse praeceptum.

2. Praeterea, ea quae sunt supererogationis, ad consilium pertinent, ad quod nullus obligatur nisi ex voto. Sed jejunium est hujusmodi. Ergo non obligatur ad ipsum aliquis ex praecepto.

3. Praeterea, quicumque transgreditur praeceptum, peccat mortaliter. Si ergo jejunium institutum ab Ecclesia cadit sub praecepto, tunc si aliquis unum diem tantum frangeret quadragesimae, mortaliter peccaret; quod videtur grave dicere,

(1) In epistola ad Demetriadem de virginitate servanda, *impositiva* (Ex edit. P. Nicolai).

Sed contra, statutum Ecclesiae obligat per modum praecepti, sicut praeceptum Dei; quia Dominus discipulis suis dixit, Luc. 10, 16: *Qui vos audit, me audit.* Sed ad illud jejunium obligamur ex statuto Ecclesiae. Ergo cadit sub praecepto.

Praeterea, majoris perfectionis est lex nova quam vetus, et magis a carnalibus desideriis abstrahens. Sed in lege veteri erat jejunium in praecepto. Ergo multo fortius in lege nova.

QUAESTIUNCULA V.

Uterius. 1. Videtur quod jejunium non sit satisfactorium. Quia satisfactio est iustitiae actus, ut prius dictum est. Sed jejunium est actus temperantiae. Ergo non est satisfactorium.

2. Praeterea, illud ad quod ex praecepto astringimur, non est satisfactorium, sed satisfactionem praecedit, sicut de elemosyna dictum est. Sed quoddam jejunium cadit sub praecepto, ut dictum est. Ergo ad minus illud non est satisfactorium.

3. Praeterea, satisfactio debet fieri ab eo qui peccavit. Sed anima est quae peccat; jejunium autem non est animae, sed corporis. Ergo non est satisfactorium pro peccato.

4. Praeterea, sicut contingit peccare ex superfluitate cibi, ita ex subtractione. Sed contra subtractionem cibi non datur, ut satisfactio; cibi abundantia. Ergo nec contra abundantiam dari debet, ut satisfactorium, cibi subtractio per jejunium.

5. Praeterea, 1 Timoth. 4, 8: *Corporalis exercitatio ad modicum utilis est.* Sed jejunium est hujusmodi. Ergo non est satisfactorium pro peccato.

Sed contra, opera satisfactoria oportet esse poenalia. Sed jejunium habet magis rationem poenae quam elemosyna. Cum ergo elemosyna sit satisfactoria, ut ex dictis patet; et jejunium debet esse satisfactorium.

Praeterea, satisfacere est peccatorum causas excidere. Sed jejuniis aliquis abscindit peccatorum causas; quia maxime jejuniis reprimatur caro, quae ad peccata incitat. Ergo etc.

Solutio I. Respondeo dicendum ad primam quaestionem, quod jejunium dupliciter dicitur; scilicet jejunium naturae, et jejunium Ecclesiae. A primo jejuniis dicitur aliquis quolibet die jejunus antequam cibum sumat; a secundo autem dicitur jejunans, quasi ordinatum ab Ecclesia propter peccatorum satisfactionem abstinentiam servans. In satisfactionem autem peccatorum non solum oportet quod ab illis homo abstinere quae lex virtutis prohibet, sed etiam ab illis quibus salva virtute uti possemus; quia qui illicita commisit, oportet etiam a licitis abstinere, ut Augustinus dicit (alius Auctor de vera et falsa poenitentia cap. 15). Unde jejunium ab Ecclesia institutum supponit abstinentiam illam quae ad virtutem exigitur, et addit abstinentiam quandam ab illis quae medium virtutis non corrumpunt. Et ideo Isidorus haec duo in praedicta definitione jejunii comprehendit; scilicet abstinentiam ab illis quae virtutem corrumpunt, in hoc quod dicit, *parsimonia victus*; et ab illis quibus salva virtute alias uti liceret, in hoc quod dicit, *abstinentiaque ciborum.*

Ad primum ergo patet ex dictis solutio.

Ad secundum dicendum, quod definitio illa Hieronymi intelligitur de jejuniis spirituali, et non de jejuniis corporali.

Ad tertium dicendum, quod jejunium ex suo nomine directe importat abstinentiam in cibis; unde illae observationes quae a jejunantibus patribus observatae leguntur, non sunt de essentia jejunii, sed ad modum jejunandi pertinent; et propter hoc non oportet quod in definitione jejunii mentio de eis fieret.

Ad quartum dicendum, quod intelligenda est in praedicta definitione talis abstinentia a cibis, alias licitis, qualem Ecclesia jejunantibus determinat; et sic obiecto cessat.

Ad quintum dicendum, quod praedicta definitio non datur de jejunio quo aliquis dicitur jejunus, sed de jejunio Ecclesiae, ut dictum est.

Solutio II. Ad secundam quaestionem dicendum, quod, sicut supra dictum est, omnis actus qui in sua ratione includit aliquid quod ad modum virtutis pertinet, actus virtutis dici potest, quantum est de se; quamvis possit et bene et male fieri ob hoc quod forte non includit in sui ratione omne illud quod ad virtutem exigitur. Quia autem virtus infirmitati naturae subvenit, quae ad malum de facili inclinatur; ideo omnium virtutum circa delectationes corporales existentium, ex quarum superabundantia praecipue peccatum contingit propter connaturalitatem nostri ad eas, modus est in retrahendo ab eis, sicut patet in temperantia, et in omnibus partibus ei assignatis. Quia ergo nomine jejunii actus nobis quidam exprimitur quo quis a delectationibus tactus, scilicet cibis, se abstrahit, constat quod in ratione sua modum virtutis importat; et ideo actus virtutis dici debet.

Ad primum ergo dicendum, quod medium virtutis non est medium secundum aequidistantiam ab extremis, sed accipitur secundum rationem rectam; et ideo contingit id quod est parum uni, esse satis alteri; sicut quod est parum sano in cibis, esse satis infirmo qui per abstinentiam curari debet. Curatio autem spiritualis morbi affluens est virtuti quam curatio morbi corporalis; unde et illud quod alias esset modicum, vel minus debito, tamen volenti vulnus peccati curare, satis est; et sic jejunium medium virtutis non corrumpit. Tamen sciendum, quod medium virtutis non consistit in indivisibili, sed habet aliquam latitudinem in qua virtus salvatur, quamvis termini illius latitudinis, quos praetergredi salva virtute non licet, non possunt sermone determinari; et ideo qui dimittit aliquid quo licite posset uti, non oportet quod statim a medio virtutis discedat.

Ad secundum dicendum, quod jejunium a quo quis jejunus dicitur, non nominat aliquem actum, sed privationem praecedentis cibi; et ideo secundum ipsum non dicitur aliquis jejunare. Sed jejunium Ecclesiae nominat actum quemdam, secundum quem in cibis sumendis se regulat aliquis secundum Ecclesiae statutum; et secundum hoc jejunium dicitur aliquis jejunare; et ideo hoc jejunium potest esse actus virtutis.

Ad tertium dicendum, quod necessarium dupliciter accipitur in cibis. Primo ad conservationem vitae; et tale necessarium non licet subtrahere per jejunium, sicut nec interimere seipsum. Sed hoc necessarium est valde modicum, quia modicis natura contenta est. Alio modo dicitur necessarium ad conservandam valetudinem corporis: quae quidem accipitur in duplici statu. Primo secundum sufficientiam habito respectu ad ea quae incumbunt

ex officio, vel ex societate eorum ad quos convivit, necessario agenda; et tale etiam necessarium subtrahi non debet; hoc enim esset de rapina jejunii offerre, si aliquis propter jejunium impeditur ab aliis operibus ad quae alias obligatur. Unde Hieronymus dicit (ut habetur de Cons., dist. 1, cap. Non mediocriter (1)): *De rapina holocaustum offert qui vel ciborum nimia egestate, vel manducandi vel somni penuria immoderate corpus affligit.* Si etiam sit tanta abstinentia quod homo ab operibus utilioribus impediatur, quamvis ad ea de necessitate non teneatur, indiscretum est jejunium, etsi non sit illicitum. Unde Hieronymus dicit ubi supra: *Rationalis homo dignitatem amittit, qui jejunium caritati, vel vigilis sensus integritati praefert.* Secundo accipitur valetudo corporis secundum optimam corporis dispositionem; et quia caro in suo robore consistens, difficilius spiritui subditur, ideo necessarium ad valetudinem sei acceptam etsi licite accipi possit, tamen laudabiliter subtrahi potest; et talis subtractio non multum mortem accelerat, cum corpus humanum inveniatur frequentius ex superfluitate quam ex defectu mortales aegritudines incurere; unde etiam Galenus dicit quod summa medicina est abstinentia. Inveniuntur etiam ad sensum, abstinentes ut frequenter d utius vivere; et ideo praedicta subtractio non potest dici mortis occasio, cum se habeat ad utrumque, scilicet ad prolongandum et brevium vitam. Subtractio autem ejus quod non est necessarium, nec hoc nec illo modo est de necessitate virtutis temperantiae.

Ad quartum dicendum, quod quamvis homo post statum peccati magis infirmetur quantum ad passibilitatem corporis, ex qua fames causatur, cui per alimentum subvenitur; tamen ex altera parte est gravior infirmitas et periculosior, cui jejunium subvenit; scilicet concupiscentiae morbus, qui in statu innocentiae non erat; et ideo ad hunc morbum extirpandum magis intendere oportet, sicut etiam medici periculosiori morbo sollicitius subveniunt.

Solutio III. Ad tertiam quaestionem dicendum, quod quamvis aliquis actus a pluribus virtutibus possit procedere, sicut ab imperantibus ipsum vel dirigentibus ad eum, vel quocumque modo ad ipsum juvantibus; tamen illius virtutis propria actus dicitur quae elicit ipsum, a qua scilicet procedit formaliter quasi in similitudinem speciei, sicut calefactio a calore. Sed tam virtutes quam actus virtutum penes objecta distinguuntur; et ideo actus ab illa virtute elicitur quae secum convenit in propria ratione obiecti. Et quia jejunium in obiecto cum temperantia convenit quantum ad illam temperantiae partem quae abstinentia dicitur; ideo ejus actus proprie jejunium est, quamvis ab aliis virtutibus procedere per dietos modos etiam possit.

Ad primum ergo dicendum, quod actus justitiae est reddere debitum. Non autem est debitum facere decimam de tempore, sed de rebus possessis aliquo modo. Dicitur autem jejunium decima totius anni per quamdam adaptationem; et ideo non oportet quod sit actus justitiae.

Ad secundum dicendum, quod fortitudinis est perferre molestias ab exteriori illatas: hoc autem non est in jejunio.

Ad tertium dicendum, quod in omnibus virtu-

(1) Hieronymi tamen non est, saltem in libris qui nunc extant (*Ex ed. P. Nicolai*).

tibus moralibus actus dirigitur prudentia, ut in 5 lib., dist. 58, quaest. 2, art. 3, dictum est; et sic actus aliarum virtutum sunt etiam prudentiae.

Solutio IV. Ad quartam quaestionem dicendum, quod duplex est praecipuum, scilicet juris naturalis et juris positivi. Praeceptum juris naturalis prohibetur ea quae sunt secundum se mala; sed praecipuum juris positivi prohibetur ea quae possunt esse occasiones malorum; vel praecipuntur aliqua ordinantia ad virtutem, quam legis positor inducere intendit; et propter hoc, jus positivum, ut dicit Tullius (lib. 2 de Invent., num. 65), est a naturali derivatum; unde ad legem positivam pertinet, ut dicit Philosophus in 10 Ethic. (cap. 10 vel 14), ordinare nutritiones juvenum et adventiones virorum, id est opera et studia, ut arceantur a malis, et perducantur ad bona. In jejunio ergo est aliquid quod ad praecipuum juris naturalis pertinet, scilicet tantam abstinentiam carni adhibere ne spiritui rebellet. Temperantia enim, ut dicit Philosophus in 5 Ethic. (cap. ult.), mensuram accipit ex conservatione salutis corporalis; unde multo magis ex conservatione salutis spiritualis. Medium autem temperantiae non excedere, ad jus naturale pertinet; sed determinatio talis abstinentiae secundum determinatum tempus et determinata cibaria, ad jus positivum pertinet, quod moderatur hominum actus; et hoc modo jejunium sub praecipuo Ecclesiae (1) cadit.

Ad primum ergo dicendum, quod decore Ecclesiae principaliter in interioribus consistit; sed etiam exteriores actus ad eundem decorem pertinent, in quantum ab interiori progrediuntur, et in quantum interiorum decorem conservant; et sic jejunium ad decorem Ecclesiae ordinatur.

Ad secundum dicendum, quod duplex est genus supererogationis. Quoddam quod totaliter excedit necessitatem salutis; et hoc non potest cadere sub praecipuo, sed sub consilio; 1 Corinth. 7, 25: *De virginibus autem praecipuum Domini non habeo, consilium autem do.* Aliud genus supererogationis est quod aliquo modo ad necessitatem salutis pertinet, quamvis non secundum hunc vel illum modum, sicut de jejunio ex dietis patet; et ideo determinatio modi in talibus potest cadere sub praecipuo Ecclesiae vel cujuscumque legislatoris.

Ad tertium dicendum, quod praecipua juris positivi magis obligant ex intentione legislatoris quam ex ipsis verbis; et ideo transgressor talis praecipui magis est reputandus qui obviat intentioni legislatoris quam qui deviat in aliquo a legis ordinatione. Intentioni autem legislatoris obviat qui ex contemptu vel sine aliqua rationabili causa ordinationem non servat. Si autem in aliquo casu non servat in quo (2) probabiliter credi potest, si legislator adesset, eum obligare non velle, talis non est reputandus praecipui transgressor. Et ideo non est necessarium quod quicumque aliquem diem ab Ecclesia institutum jejunare omittit, mortaliter peccet: potest enim hoc aliquando omnino sine peccato contingere, aliquando sine mortali eum veniali, aliquando etiam cum mortali; et hoc secundum diversas occasiones quibus homo inducitur ad jejunium frangendum.

Solutio V. Ad quintam quaestionem dicendum,

(1) *Al.* elemosynae.

(2) *Al.* ordinationem non servat in quo etc. *intermediis omissis.*

quod jejunium actus satisfactorius est: quia et pro libidine peccati praeterit subtractionem delectationis recompensat, afflictionem etiam addens; et futura peccata impedit, concupiscentiam debilitans.

Ad primum ergo dicendum, quod jejunium quamvis elictive sit actus temperantiae, tamen a justitia imperari potest, et sic erit satisfactorium; sicut etiam adulterium intemperantiam admixtam injustitiae habet.

Ad secundum dicendum, quod praecipuum legis naturae non est nisi de eo quod est necessarium ad salutem; et ideo quod sub tali praecipuo cadit, non est satisfactorium, sed ad satisfactionem exigitur; et sic est de elemosyna, secundum quod cadit sub praecipuo. Sed praecipuum Ecclesiae potest ad idem ordinari ad quod ordinatur satisfactorium; et ideo jejunium quod sub praecipuo Ecclesiae cadit, satisfactorium esse potest.

Ad tertium dicendum, quod neque corpus peccat neque anima, proprie loquendo, sed homo; et ideo ipse qui peccat, punitur, sive sit poena corporalis, sive spiritualis. Tamen etiam poena corporalis in animam redundat, quae ipsam sentit, sicut et per corpus delectatione illicita fruebatur in peccato.

Ad quartum dicendum, quod superabundantia cibi non habet poenam, et est inordinata; et ideo non potest esse satisfactoria, sicut jejunium.

Ad quintum dicendum, quod intelligitur ad modicum valere corporalis exercitatio in comparatione ad pietatem: vel quia ad unum tantum valet, scilicet ad concupiscentiam domandam.

ARTICULUS II.

Utrum ad jejunium ab Ecclesia institutum omnes teneantur absque dispensatione. — (Ubi supra, art. 4 et etiam 5.)

Ad secundum sic proceditur. 1. Videtur quod ad jejunium ab Ecclesia institutum omnes teneantur absque dispensatione. Praecepta enim Ecclesiae obligant sicut praecipua Dei; unde Apostolis dicitur Luc. 10, 16: *Qui vos audit, me audit.* Sed ad praecipua Dei omnes teneantur absque dispensatione. Ergo et ad praecipua Ecclesiae.

2. Praeterea, illud quod utiliter statutum est, non potest sine documento relaxari. Sed non sine utilitate statutum est Ecclesiae jejunium. Ergo non potest per dispensationem sine documento relaxari.

3. Praeterea, secundum (Bernardum in lib. de Dispensatione et Praecepto paulo post principium), in praecipuo superioris non potest inferior dispensare. Sed quaelibet singularis persona est inferior quam Ecclesia, quae jejunium sub praecipuo statuit, nisi forte ille qui est caput totius Ecclesiae, vel loco capitis, scilicet Papa. Ergo nullus alius potest in jejunio dispensare nisi Papa.

Sed contra, Innocentius III in quadam decretali (extra. de obser. Jejun., cap. *Consilium*), loquens de materia ista, dicit, quod non subjacet legi necessitas. Ergo necessitate imminente potest aliquis sine peccato jejunium ab Ecclesia institutum praetermittere per dispensationem.

Praeterea, praecipua legis naturalis non possunt per aliquod statutum immutari. Sed praecipuum legis naturalis est ut homo ad necessitatem cibum

sumat. Ergo si necessitas exposceret, posset jejunii abstinentiam non servare.

QUAESTIUNCULA II.

Uterius. 1. Videtur quod justii non teneantur ad jejunium Ecclesiae. 2 Corinth. 5, 17: *Ubi spiritus Domini, ibi libertas*. Sed justii spiritu Dei sunt imbuti. Ergo liberi sunt ab onere statutorum Ecclesiae; et sic non obligantur ad jejunium ab Ecclesia institutum.

2. Praeterea, Matth. 9, 13, Dominus dicit: *Non possunt filii, quamdiu cum eis est sponsus, lugere*. Jejunium autem ad luctum pertinet. Sed cum justus sponsus Ecclesiae Christus spiritualiter est; Eph. 5, 17: *Habitate Christum per fidem in cordibus vestris*. Ergo cum spiritualis praesentia corporali praecmineat, videtur quod non teneantur ad jejunium.

3. Praeterea, nullus tenetur satisfacere qui non peccavit. Sed jejunium est quaedam satisfactio pars. Ergo si sunt aliqui justii qui nunquam peccaverunt, videtur quod tales ad jejunium non teneantur.

Sed contra, Apostolus perfecte justus fuit. Sed ipse corpus suum castigavit per jejunia et alia corporalia exercitia, ut dicitur 1 Corinth. 9, 27: *Ne forte reprobus efficiar*. Ergo et alii justii debent jejunare.

Praeterea, justitia hominis ordinem Ecclesiae non subvertit, sed perficit. Sed quamdiu manet ordo, manet obedientia inferioris ad superiores praeccepta: quia hoc eis est debitum. Ergo per justitiam homo non absolvitur quin teneatur jejunare, et alia praeccepta Ecclesiae Dei debeat servare.

QUAESTIUNCULA III.

Uterius. 1. Videtur quod etiam pueri teneantur ad jejunium. Joel. 2, 13, dicitur: *Sanctificate jejunium; et postea sequitur: Congregate parvulos, et sugentes ubera*. Ergo parvuli ad jejunium teneantur.

2. Praeterea, magis propinquus est praeccepto puer quam bestia. Sed Jonae 2, 7, dicitur: *Homines et jumenta . . . non gustent quidquam, nec aquam bibant*. Ergo multo magis pueri ad jejunium teneantur.

3. Praeterea, pueri plus possunt jejunare quam (ut videtur) proveci, quia habent plus de humido. Sed qui plus habet, magis tenetur. Ergo pueri magis tenentur ad jejunium quam proveci.

Sed contra, praecceptum Ecclesiae necessitatem cibi subtrahere non debet. Sed pueri indigent frequenti cibo: quia non possunt semel tantum sine laesione alimentum accipere quod eis ad totam diem sufficiat, propter debilitatem naturae. Ergo ad jejunium non tenentur.

Praeterea, jejunium est ordinatum ad satisfaciendum, et concupiscentiam comprimendum. Sed satisfactio pro peccatis praeteritis non competit pueris; quia innocenti vita degunt, et a puritate pueri dicuntur; similiter nec est in eis concupiscentia impugnant, etsi habitus eis insit, ut Augustinus dicit (de Peccatorum mer. et remiss., lib. 1, cap. 59). Ergo non tenentur ad jejunium.

QUAESTIUNCULA IV.

Uterius. 1. Videtur quod proveci et sani non

excusentur a jejunio propter peregrinationem. Est enim dimitendum illud quod non est necessitatis, ut servetur id quod est necessitatis. Sed peregrinatio non est necessitatis. Cum ergo jejunium ab Ecclesia institutum sit necessitatis, quia cadit sub praeccepto; videtur quod non debeat propter peregrinationem aut iter, jejunium intermitteri.

2. Praeterea, videtur quod nec ratione paupertatis. Quia paupertas de se inducit ad jejunandum. Ergo non est causa quare aliquis jejunare non debeat.

3. Praeterea, videtur quod nec ratione operis alicujus servilis quis a jejunio excusetur. Quia lucrum spirituale debet praeponderare lucro corporali. Sed hujusmodi opera ad lucrum corporale ordinantur, jejunium autem ad spirituale. Ergo non est jejunium propter hujusmodi opera intermittendum.

Sed contra, afflictio non est addenda afflicto. Sed omnia praedicta habent de se afflictionem. Ergo aliquo modo excusantur ab afflictione jejunii.

Solutio I. Respondeo dicendum ad primam quaestionem, quod per praeccepta juris positivi, ut dictum est, renoventur aliqua quae non sunt de se mala et semper; unde in aliquo casu possunt esse bona et necessaria quae talibus prohibentur praecceptis; et ideo non fuit intentio legislatoris ut semper observaretur praecceptum suum, nisi in illis casibus in quibus bonum virtutis potest conservari. Et ideo dicendum ad primam quaestionem de jure naturali et positivo, quod jus positivum a jure naturali procedere dicitur, in quantum per jus positivum modus observandi jus naturale determinatur; quia intentio ejuslibet legislatoris est inducere homines ad virtutes, ut dicitur in 2 Ethic. (cap. 1), quae pertinent ad jus naturale. Modus autem observandi ea quae sunt de lege naturali, non potest esse uniformis in omnibus propter diversitates quae in singularibus contingunt, sicut nec idem modus curationis potest adhiberi omnibus laborantibus eadem aegritudine; et ideo legislator non potest aliquod praecceptum ponere quod non oporteat in casu aliquo praetermitti. Tamen considerans quod frequentius accidit, legem ponit, in illis casibus in quibus modus determinatus per legem non competit judicium reservans aliquibus qui hoc habeant definire; et haec est dispensatio praelatis commissa in jejunio ab Ecclesia instituto, et in aliis hujusmodi Ecclesiae praecceptis.

Ad primum ergo dicendum, quod praeccepta Dei sunt de eo quod est de necessitate salutis secundum se; et ideo in quolibet casu observare illa oportet; sed praeccepta Ecclesiae quavis vim obligandi habeant ex actu praecipitum, non tamen semper obligant propter materiam in qua proponuntur.

Ad secundum dicendum, quod secundum utilitatem quae ut frequentius accidit, utiliter hujusmodi praeccepta instituta sunt; sed propter necessitatem in aliquo casu emergentem etiam utiliter dimituntur.

Ad tertium dicendum, quod inferior potest dispensare in praeccepto superioris quando dispensatio sibi superiori relinquatur.

Solutio II. Ad secundam quaestionem dicendum, quod praecceptum a legislatore positum, tunc solum ad observandum non obligat, quando observatio intentionem legislatoris evacuat vel impedit, quae intendit homines inducere ad virtutem, vel bonum

statum eorum quibus legem proponit. Cum autem iustitia profectum jejunii quem legislator intendit, non impedit, sed augeat, quia efficitur magis meritum ex hoc quod aliquis est justus, non absolvitur a jejuniorum observatione.

Ad primum ergo dicendum, quod libertas quam spiritus Dei inducit, est libertas justitiae, quae opponitur servituti peccati, sed conjungitur servituti Dei; et ita ad obedientiam mandatorum ejus, et eorum qui vicem Dei gerunt in terris obligatur.

Ad secundum dicendum, quod duplex est jejunium; luctus, et exultationis; et dicitur jejunium luctus, quod quidem cum amaritudine peccatorum vel praesentis miseriae geritur; jejunium vero exultationis, cum ex spirituali jucunditate a carnalibus se abstrahit; quia gustato spiritu, desipit omnis caro justis. Ergo semper habitu spiritualiter sponsus praesens est, sed non est semper actu; immo quandoque est eis praesens ut iudex, cum sua peccata recogitant, vel quae fecerunt, vel in quae cadere possunt, nisi carnem cohibeant; et tunc eis competit jejunium moeroris. Aliquando autem est eis praesens actu, ut sponsus, quando ejus dulcedine fruuntur; et tunc competit eis exultationis jejunium, et non moeroris.

Ad tertium dicendum, quod jejunium non tantum inducitur pro peccatis praeteritis, sed etiam ad praeservandum a futuris; et ideo in his quae non peccaverunt, competit ut medicina praeservans. Tamen praesens vita sine peccato omnino agi non potest, quamvis a criminibus aliquis absteineat, ut Augustinus in lib. de Poenitentia (1) dicit; et ideo sicut omnibus in hac vita existentibus competit poenitentia, ita et jejunium.

Solutio III. Ad tertiam quaestionem dicendum, quod pueri indigent multo cibo, eo quod cibus in eis non solum exigitur ad actum nutritivae, sed etiam ad actum augmentativae virtutis, quia de residuo nutrimenti fit augmentum. Et quia virtus naturae in eis nondum convaluit, non possunt simul multum de cibo assumere, quia naturalis virtus illud convertere non posset; et ideo indigent frequenti cibi sumptione; et propter hoc eis non competit jejunium, dum sunt in augmento. Tempus enim augmenti, secundum Philosophum (2), est usque ad finem tertii septennii ut in pluribus, quia res naturales non currunt semper eodem modo, sed ut frequenter; et ideo ante hoc tempus non ardeant pueri ad omnia jejunia Ecclesiae servanda. Sed quia quanto ad terminum praedictum appropinquat, tanto virtus naturae magis roboratur, et augmentum tardius procedit, cum in primis quinque annis perveniat puer ad medietatem totius augmenti, ut Philosophus dicit (lib. 1 de generat. Anim., cap. 18); ideo secundum quod magis appropinquat ad praedictum terminum, sunt eis jejunia magis commensuranda.

Ad primum ergo dicendum, quod loquitur in casu quando magna tribulatione imminente major afflictio ad placandum Deum superaddenda est.

Et similiter dicendum ad secundum.

Ad tertium dicendum, quod quavis pueri plus habeant de humido quam proveci; quia tamen

(1) Sive lib. 1 Homiliarum, hom. 44, quae de poenitentibus inscribitur (Ex edit. P. Nicolai).

(2) Insuperior lib. 7 de Histor. animal., cap. 4 (Ex edit. P. Nicolai).

illud est minus inspissatum, citius potest a calore consumi; et ideo frequentiori refectione indigent.

Solutio IV. Ad quartam quaestionem dicendum, quod sicut dictum est, intentio legislatoris est conservare homines et inducere ad bonum statum virtutis; qui quidem consistit in conservatione vitae, et valetudine sufficienti ad opera quae quis facere debet; nec tamen suo praeccepto exigit ab homine totum quod potest, cum non intendat ordinare statum hominis quantum ad unum diem vel ad parvum tempus, sed ad totam vitam; a quo deficeret, si semel homo totum quod posset, faceret; et ideo sive aegritudine imminente, sive labore viae, sive quocumque alio, cum quo simul et jejunio praedictus status conservari non potest, non tenetur ex praeccepto jejunare; sed secundum dispensationem superioris, ut supra dictum est, jejunium solvere potest.

Ad primum, ergo dicendum, quod si sit talis peregrinatio quae possit sine incommodo differri, debet peregrinationem differre, si simul cum ea jejunare non potest. Si autem peregrinatio commode differri non potest, vel quia tempus jejunii hominem in via praecoccupat, vel quia dies festus alicui imminet, ad quem ex devotione homo pergere cupit, vel quia mora in poenitentia periculum habet vel spirituale vel corporale, potest cum dispensatione sui superioris omnia praedicta pensantis peregrinari, et jejunium solvere. Hoc tamen intelligitur de his qui labore itineris adeo alliguntur, quod simul cum jejunio itinerari non possunt. Nec obstat quod praecceptum debet praeponi consilio; quia intentio praecceptum hujusmodi dantis non est alias pias et magis necessarias causas excludere. Secus autem est de praecceptis legis naturae, quae hoc prohibent quod secundum se et semper malum est.

Ad secundum dicendum, quod paupertas non semper excusat a jejunio, sed in illo casu quando simul habere non potest tantum hora comestionis quod ad victum totius diei sufficiat, sicut frequenter egenis contingit, qui frustatim elemosynas quaerunt; vel etiam quando ex praecedenti inedia tantum debilitati sunt quod jejunium sufferre non possunt.

Ad tertium dicendum, quod de operariis distinguendum videtur: quia si jejunando possunt competenter victum pro persona sua habere, et pro familia cujus cura eis incumbit (sive quia alias divites sunt, sive quia de eo quod minori labore fit (1), qui secum jejunium compatiatur, lucrari sufficientia possunt), a jejunio non excusantur. Si autem alias non possunt tantum laborare quod victum sufficientem aequirant, nisi jejunium frangendo; possunt secundum dispensationem sacerdotis sui jejunium solvere, et laborare. Ex quo patet intentio majoris lucri non necessari eos a peccato non excusat, si jejunium frangant; nec iterum illi a peccato immunes sunt qui operarios conducere nolunt nisi tali pacto ut jejunium solvant, nisi forte sit causa necessaria, quae festinationem operis pro quo laboratur, exposcat.

ARTICULUS III.

Utrum hujusmodi tempora debeant esse ad jejunium determinata, sicut Ecclesia instituit. — (Ubi supra, artic. 6.)

Ad tertium sic proceditur. 1. Videtur quod hu-

(1) Alii deest sit.

iusmodi tempora non debeant esse ad jejunium determinata, sicut Ecclesia instituit. Quia sicut jejunium est satisfactio pars, ita elemosyna. Sed elemosynarum tempus non est determinatum. Ergo nec jejunii.

2. Praeterea, sicut legislator novi testamenti, scilicet Christus, quadragesimam jejunavit; ita et legis veteris lator, scilicet Moyses. Sed populo veteris testamenti non indiciebatur quadragesimale jejunium. Ergo nec populo novi testamenti indici debet.

3. Praeterea, Christus statim post baptismum legitur, Matth. 4, jejunium in deserto inchoasse. Si ergo nos in actibus nostris Christo conformari debemus, statim post Epiphaniam, quando baptismus Christi celebratur, debemus quadragesimale jejunium inchoare.

4. Praeterea, in veteri testamento habebant jejunium quarti mensis, et quinti, et septimi et decimi, quae non erant distincta per quatuor anni tempora. Ergo videtur quod nec nos per quatuor anni tempora nostra jejunia distinguere debeamus.

5. Praeterea, temporibus laetitiae jejunium non competit; unde et tempore paschali intermittitur jejunium vigiliae Apostolorum Philippi et Jacobi, et tempore Nativitatis, jejunium vigiliae beati Joannis Evangelistae. Sed infra octavas Pentecostes adhuc durat gaudium paschalis festivitatis. Ergo tunc jejunium non erit observandum.

6. Praeterea, in sanctorum solemnium eorum gloriam recollimus, ad quam translati sunt. Sed jejunium statui gloriae non competit; quia non esurient neque sitient amplius (Apoc. 7, 16). Ergo in vigiliis solemnium jejunium non competit.

QUAESTIUNCULA II.

Uterius. 1. Videtur quod in aliquo tempore jejunium sit interdictum, secundum quod Gregorius in 2 Dialogorum, cap. 1, narrat quemdam sacerdotem divinitus missum beato Benedicto dixisse: *Dies resurrectionis est: non licet tibi hodie abstinere*. Ergo videtur quod in solemnitatibus illicitum est jejunare.

2. Praeterea, in Esdra (lib. 2, cap. 8, vers. 9) dicitur: *Sanctus dies Domini est, nolite contristari*; et additur: *Comedite pingua etc.* Ergo videtur quod in diebus solemnibus non liceat jejunare.

Sed contra est quod Honorius tertius in quadam decretali (extra. de obser. Jejun., cap. *Explicari*) dicit, quod die Natalis sexta feria venienti non sunt prohibendi qui propter devotionem voluerint jejunare.

QUAESTIUNCULA III.

Uterius. 1. Videtur quod hora nona non debet esse tempus determinatum ad manducandum in diebus jejunii. Quia circumstantiae secundum conditionem personarum sunt determinandae. Sed non sunt ejusdem conditionis quantum ad potentiam abstinendi omnes quibus jejunium indicitur. Ergo non esset eis omnibus una hora determinanda.

2. Praeterea, status novi testamenti est perfectior quam status veteris. Sed in veteri testamento jejunabant usque ad vesperam. Ergo et usque ad vesperam homo debet comestionem nunc differre in diebus jejunii.

Sed contra est consuetudo.

Solutio I. Respondeo dicendum ad primam

quaestionem, quod ad legislatorem pertinent ea quae sunt ad vitam humanam necessaria, lege ordinare qualiter congruentius fieri possunt; et ideo cum aliquod tempus sit alio magis jejunio congruum, convenienter ab Ecclesia determinatum tempus est ad jejunia institutum.

Ad primum ergo dicendum, quod elemosynae ordinantur ad subveniendum defectibus aliorum; et ideo non potest elemosynis tempus determinari, sicut nec defectibus quibus subvenire oportet. Sed jejunium est institutum ad comprimendum concupiscentiam carnis, et satisfaciendum pro peccatis praeteritis; et quia jejunium concupiscentiam comprimit, etiam postquam factum est, secundum quod ejus effectus manet (1) in jejunante, ideo potest jejunio tempus praefigi.

Ad secundum dicendum, quod Moyses fuit legislator non tamquam dominus legis, sed tamquam famulus; Christus autem tamquam dominus; et ideo non inducebat lex vetus ad conformitatem Moysi, sicut nova lex inducit ad conformitatem Christi: quia etiam Angelorum intentio, quia non sunt domini, sed servi, non est ut alios in seipso reducant, sed in Deum, ut Dionysius dicit (de cael. Hier., cap. 4).

Ad tertium dicendum, quod Christus non jejunavit quasi ipse jejunio indigeret, sed ut ad gratiam ejus suscipiendam exemplo sui jejunii nos praepararet; et ideo post baptismum suum, in quo plenitudo gratiae ipsius declarata est testimonio Patris et Spiritus sancti, et etiam Joannis, decebat ut exemplum jejunii sui nobis proponeret. Nobis autem competit jejunium, ut praepareremur ad suscipiendam gratiam ipsius; unde (2), quia sacramenta gratiae ejus praecipue proponuntur circa festum Paschae, ideo immediate ante solemnitatem paschalem quadragesimale jejunium impletur; et etiam quia tempus veteris, quod tunc incipit, maxime est concupiscentiae aptum; et quia significatur quod ad gloriam resurrectionis per tribulationes praesentis vitae pervenimus, sicut et Christus per passionem.

Ad quartum dicendum, quod secundum Hieronymum (super Zach., cap. 8), Judaei habebant speciales causas quare illa jejunia observabant. In Julio enim, qui est quartus mensis, ab Aprili, quem ipsi primum habent, jejunabant: quia illo mense septima die mensis Moyses descendens de monte legis tabulas confregit propter peccatum vituli conflatis, et eodem mense muri Hierusalem a Nabuchodonosor destructi sunt. In quinto autem mense, id est in Augusto, propter peccatum murmuris ex verbis exploratorum orti: illo etiam mense templum incensum est a Nabuchodonosor, et postea etiam a Tito. In septimo autem mense propter interfectionem Godoliae, sub quo reliquiae populi conservabantur, ut patet Hieremiae 41. In decimo autem mense in memoriam mortuorum quos Dominus in deserto percuisset. Nos autem praeter jejunium quadragesimale, in quo omnium dierum quasi decimam solvimus, in singulis quadris (3) annis, tres dies jejunii instituti sunt, qui quasi in primitiis computantur, et ad expiandum peccata singularum quartarum.

Ad quintum dicendum, quod sicut dicit Leo

(1) *Al.* secundum quod defectus manet.

(2) *Al.* deest unde.

(3) *Forte etiam quartis, ut infra.*

Papa (in serm. de jejun. Pentecostes): *Post sanctae laetitiae dies, quos in honorem Domini resurgentis et in caelum ascendentis exegimus, et post acceptum Spiritus sancti donum, salubriter et necessario consuetudo ordinata est jejunii, ut si quis forte inter ipsa festivitatis gaudia negligens libertate et licentia immoderata aliqua praesumpsit, hoc abstinentia censura castiget*. Tamen (1) etiam est jejunium exultationis, quod illis qui Spiritum sanctum acceperunt, competit: cum gaudio enim spirituali etiam afflictio corporalis se compatur; unde non fit genuflexio, et alleluia cantatur; quod in aliis jejunis non observatur.

Ad sextum dicendum, quod in solemnitatibus praecipuis vigiliis jejunamus, ut paratiores ad devotionem festi simus, et ut gaudium aeternum, quod per solemnitates temporales significatur, ad tribulationes praesentis vitae, quas sancti passi sunt, subsequi demonstratur.

Solutio II. Ad secundam quaestionem dicendum, quod jejunium, quantum de se, nullo tempore est prohibitum. Unde, sicut dicit Isidorus (2), sancti Patres in deserto tempore paschali jejunabant, excepto die dominicae resurrectionis, in quo non videtur conveniens jejunare, eo quod tota Ecclesia laetitiae festum agit. Unde non est conveniens quod aliquis illo die operibus afflictionis intendat, quia turpis est omnis pars quae suo toti non congruit, ut dicit Augustinus in lib. 5 Confess. (cap. 8). Sed per accidens potest esse jejunium allejus in die festo illicitum, si adeo pertinaciter jejunium teneret, quod non crederet per devotionem festi utilitatem jejunii compensari posse.

Ad primum ergo dicendum, quod dies resurrectionis, ut dictum est, totus est laetitiae; unde et cantatur: *Haec dies quam fecit Dominus, exultemus et laetemur in ea*; et ideo in illa praec aliis non congruit tristitia signa ostendere: et quia in singulis dominicis memoria resurrectionis agit, ideo in diebus dominicis secundum communem consuetudinem Ecclesiae jejunia intermittuntur.

Ad secundum dicendum, quod quia illi in magna tristitia demersi erant propter tribulationes undique imminentes, ideo ab his quae tristitiam ingerere possunt, abstraherantur, ut in spe divini auxilii gaudent.

Solutio III. Ad tertiam quaestionem dicendum, quod competens hora comedendi in diebus jejunii est hora nona; et haec est ab Ecclesia instituta, et communiter observata: quia secundum communem cursum comedendi est hora sexta; quia cibus non debet apponi quousque natura circa cibum praecedentem occupata est. Occupatur autem in cibo assumpto dupliciter. Primo digerendo ipsum; et quoniam digestio fit per calorem, ideo illud tempus digestionis est congruum in quo calor naturalis ad interiora revocatur, scilicet (3) propter subtractionem radiorum solis, et propter somnum, in quo intenduntur virtutes naturales. Secundo cibum jam decoctum deducendo per membra, quibus debet assimilari; et ad hoc requiritur quod calor nutritivum deducens usque ad extremas partes corporis evocetur: calor autem solis calorem naturalem ad

(1) *Al.* tum.

(2) Lib. de ecclesiasticis Officiis, cap. 42, ex quo refertur in Decretis dist. 76, cap. *Post pascha* (Ez edit. P. Nicolai).

(3) *Al.* non propter.

S. Th. Opera omnia. V. 7.

exteriora evocat; et ideo quando completur solis ascensus (quod fit hora sexta, quia tunc est circa medium), tunc ejus opus completum est; et ideo tunc est tempus communiter sumendi cibum. Et quia jejunium Ecclesiae debet esse poenale et satisfactorium, ideo supra hoc aliquid additur; non autem tantum quod poenitus humor cibi assumpti excicetur, aut virtus naturalis debilitetur; unde partito residuo tempore, hora nona occurrit, in qua cibus secundum Ecclesiae statutum in diebus jejunii sumendus est.

Ad primum ergo dicendum, quod legislator ponens legem communem, attendit ea quae in pluribus accidunt: sed adaptationem ad singulos relinquunt illis qui constituuntur legis dispensatores.

Ad secundum dicendum, quod nos nostro jejunio conformamur novo homini, qui per passionem suam nos a vetustate et tenebris revocavit; et ideo illo tempore jejunium primum solvimus, quando Christus passionem suam finivit, scilicet hora nona. Sed ante hanc renovationem competeat vespertinum tempus jejunantium comestioni, ad significandum quod per cibum veteris hominis in tenebras peccati et mortis dejecti erant, a quibus non eruebantur, etiam post tribulationes praesentis vitae; quia in morte ad limbum descendebant, qui erat tenebrosus locus.

ARTICULUS IV.

Utrum per binam comestionem jejunium solvatur.
(*Ubi supra, art. 6, 7, 8.*)

Ad quartum sic proceditur. 1. Videtur quod per binam comestionem jejunium non solvatur. Quia jejunium est determinatum ad subtractionem nutrimenti. Sed non solum nutrimur cibo, sed etiam potu. Cum ergo potus assumptus praeter comestionem statutam ab Ecclesia jejunium non solvat, videtur quod nec etiam cibi bina assumptio.

2. Praeterea, aqua potata impedit sumptionem eucharistiae, sicut et sumptio alterius cibi: quia solvit jejunium naturae, quod requiritur in eucharistiam sumentibus, sicut et alii cibi. Si ergo aqua potata non solvit jejunium Ecclesiae, videtur quod nec alius cibus assumptus.

3. Praeterea, electuaria etiam cibi quidam sunt. Sed coram assumptio jejunium non solvit; quod patet ex communi consuetudine multorum, qui etiam diebus jejunii absque conscientia fractionis jejunii electuaria in magna quantitate manducant. Ergo nec ciborum aliorum iterata assumptio jejunium solvit.

4. Praeterea, odor jejunium non solvit. Sed odore aliqui reficiuntur, sicut et cibo. Ergo nec cibus.

Sed contra est, quia in hoc distinguuntur jejunantes a non jejunantibus, quia semel manducant. Si ergo bina comestio jejunium non solveret, non esset differentia inter jejunantes et non jejunantes.

QUAESTIUNCULA II.

Uterius. 1. Videtur quod esus carniarum jejunium non solvat. Quia jejunium est institutum ad comprimendum concupiscentiam. Sed vinum magis inflamat concupiscentiam quam carnes. Cum ergo potus vini non solvat jejunium, nec esus carniarum solvet.

2. Praeterea, legumina inflativa sunt, et sic ad luxuriam provocant. Sed esus eorum non solvit jejunium. Ergo nec esus carniū.

3. Praeterea, pisces aliqui ita delectabiles comeduntur sicut carnes aliorum animalium. Sed nulla caro piscium comesta jejunium solvit. Ergo nec carnes avium aut quadrupedum.

4. Praeterea, sicut in diebus quadragesimalibus abstinetur a carnibus, ita ab ovis et lacticiis. Sed in diebus jejuniū quidam lacticiis et ovis utuntur. Ergo et carnibus uti possunt sine hoc quod jejunium solvatur.

Sed contra est generalis consuetudo Ecclesiae, quae jejunantibus usum carniū interdicit.

QUAESTIUNCULA III.

Uterius. 1. Videtur quod anticipatio temporis jejunium non solvat. Sicut enim non servat tempus ab Ecclesia institutum qui tardat comestionem, ita nec ille qui anticipat. Sed ille qui tardat, non solvit jejunium ab Ecclesia institutum. Ergo nec ille qui anticipat.

2. Praeterea, jejunium est actus abstinentiae. Sed abstinentia impeditur non solum per anticipationem horae comestionis, sed etiam per alias conditiones, quae hoc versus continentur:

Praepropere, laute, nimis, ardentem, studiosam.

Ergo cum nimis comedere quantum ad quantitatem non solvat jejunium, nec ardentem quantum ad aviditatem comedendi, nec laute, quantum ad pretiosa quae in cibum quaeruntur, nec studiosam, quantum ad exquisitum modum cibaria praeparandi (alias mortaliter peccarent qui in diebus jejuniorum hoc facerent, quasi transgressores praecipit Ecclesiae; quod durum est dicere): videtur quod nec praepropere comedere, quod est tempus anticipare, jejunium solvat.

Sed contra est quod dicit Concilium Cabilonense (1): *In quadragesima nullatenus credendi sunt jejunare qui ante manducaverunt quam respectum celebraret officium.* Ergo anticipatio temporis solvit jejunium.

Solutio I. Respondeo dicendum ad primam quaestionem, quod jejunium dupliciter solvitur. Uno modo quantum ad meritum, ita quod homo vel non meretur, vel minus meretur; et de hac solutione jejunii non intendimus ad praesens: quia conditiones quae meritum alicujus actus augent vel minuunt, indeterminatae sunt, eo quod quandoque accidentaliter se habent ad actum meritorium. Alio modo solvitur jejunium, secundum quod est ab Ecclesia institutum; ex qua solutione homo efficitur transgressor statuti Ecclesiae de jejunio servando, vel saltem non observator (2), nisi ex dispensatione vel causa legitima dimittat; et de hac solutione jejunii nunc quaerimus (3). Ad hoc autem praecipue valet considerare intentiones statuentis. Intendit autem Ecclesia certum modum statuere manducandi, ut scilicet semel in die jejunans manducet; et ideo si aliquorum sumptio, secundum quae manducatio solet compleri, iteretur, jejunium praedicto modo

(1) Ex quo utique in decret. de Consecr., dist. 1, cap. Solent praenotatur; sed ex constitutionibus Theodulphi Aureliensis Episcopi, cap. 59, desumptum esse, appendix ibi notat (Ex edit. P. Nicolai).

(2) Al. non observando, si ex dispensatione etc.

(3) Al. quaeramus.

acceptum solvitur. Si autem aliqua sumantur quae ad manducandum de se ordinata non sunt, sed ad alium usum, qui usus communiter manducatio non vocatur; talis cibi vel potus sumptio praeter manducationem unam ante vel post, non facit esse binam manducationem; et ideo talis sumptio jejunium non solvit.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis aliquis potus aliquo modo nutriat, tamen de se non ordinatur ad nutriendum, sed magis ad dispositionem bonam eorum quae nutriunt, ut scilicet per membra deducantur, et in stomacho (1) non comburantur; unde sumptio potus manducatio non dicitur: et ideo ille qui potat extra horam unice comestionis, non dicitur his manducare; et propter hoc nec statutum Ecclesiae frangit, nisi fraudem faciat: quia legem violat qui in fraudem legis aliquid facit.

Ad secundum dicendum, quod aqua etsi solvat jejunium naturae, quia aliquo modo nutrit; non tamen solvit jejunium Ecclesiae; quia Ecclesia non attendit in statuendo id quod quocumque modo nutrire potest, sed id quod principaliter ad nutriendum ordinatum est.

Ad tertium dicendum, quod quidam dicunt, quod si electuaria comedantur ad delectationem, solvunt jejunium; si autem causa medicinae sumantur, non solvunt jejunium. Sed statutum positivae legis non attendit intentionem observantis, sed ipsum actum; eo quod modus virtutis non cadit in praecipio, sed est finis praecipit; sed ex intentione potest aliquis mereri vel demereri. Et ideo dicendum, quod electuaria etsi aliquo modo nutriat, non tamen hic est principalis usus eorum; unde nec loco manducationis sumi consueverunt; et ideo talis sumptio jejunium Ecclesiae non solvit, quamvis homo possit totaliter vel in parte ex hoc meritum jejunii perdere; vel etiam mortaliter peccare, si sit immoderata libido. Non tamen est transgressor praecipit Ecclesiae nisi in fraudem sumeret, aut si eis quasi aliis cibis uteretur ad famem extinguendam.

Ad quartum dicendum, quod odor non nutrit, ut patet per Philosophum in libro de Sensu et Sensato (cap. 5), sed aliquo modo confortat; unde non solvit neque jejunium naturae neque jejunium Ecclesiae.

Solutio II. Ad secundam quaestionem dicendum, quod ille dicitur jejunium Ecclesiae solvere qui modum abstinendi statutum ab Ecclesia non servat. Cum autem jejunium Ecclesia instituerit ad satisfaciendum, et concupiscentiam reprimendum, sicut determinavit ad abstinentiam jejunii quantum ad numerum, ut scilicet semel tantum jejunans comederet ad afflictionem carnis propter satisfactionem; ita taxavit ut a carnibus abstineret, quia hoc genere cibi praecipue concupiscentia fovetur et roboratur; unde comestio carniū jejunium solvit ab Ecclesia institutum.

Ad primum ergo dicendum, quod vinum concupiscentiam incitat inflammando per modum alterantem; et quia tales alterationes non diu manent, ideo potus vini non adeo efficaciter operatur ad concupiscentiae fomentum, sicut esus carniū, quo praecipue materia concupiscentiae ministratur, e calor naturalis confortatur radicitus magis; et ex alia parte subtractio vini nimis debilitaret naturam propter digestionis impedimentum.

(1) Al. et ideo stomacho.

Et similiter dicendum ad secundum de inflatione leguminum, quod est accidentaliter causa concupiscentiam provocans, et cito transit.

Ad tertium dicendum, quod pisces frigidiores sunt naturaliter quam carnes, nec alimentum ita conveniens corpori praestant sicut aliae carnes; unde non fuit tanta necessitas prohibendi pisces, sicut carnes.

Ad quartum dicendum, quod quadragesimale jejunium arctius observatur quam alia jejunia, quia eo Christi jejunium secundum modum nostrum imitatur; et ideo, quamvis usus casei et ovorum in quadragesima sit generaliter interdictus, tamen in aliis jejniis apud diversos in his est diversus abstinentiae modus.

Solutio III. Ad tertiam quaestionem dicendum, quod, sicut dictum est, ille jejunium solvit qui Ecclesiae determinationem non servat. Unde cum Ecclesia instituit certum tempus comedendi jejunantibus; qui nimis notabiliter anticipat, jejunium solvit. Non enim Ecclesia arctare intendit ad subtilem temporis inspectionem; nec oportet astrolabium accipere ad horam comestionis cognoscendam. Unde sufficit si circa horam illam quam Ecclesia instituit, jejunans sumat cibum, etiam si aliquantulum propter aliquam necessitatem anticipet.

Ad primum ergo dicendum, quod omittere praecipit Ecclesiae non licet, sed supererogare licet; et ideo cum tardatio horae ad poenitentiam jejunii faciat, licet tardare per horam, sed non anticipare.

Ad secundum dicendum, quod ea in quibus non potest accipi certa mensura, non cadunt sub determinatione legislatoris. Et quia non potest accipi certa mensura in quantitate cibi vel alii conditionibus numeratis, sicut in tempore accipi potest; ideo conditiones aliae quatuor non cadunt sub determinatione praecipit Ecclesiae; et ideo quamvis per inordinationem circa illas circumstantias peccet, et meritum jejunii amittat vel in toto vel in parte, non tamen Ecclesiae statutum transgreditur; et ideo jejunium non solvit.

QUAESTIO IV.

Deinde quaeritur de oratione; et circa hoc quaeruntur septem: 1.º quid sit oratio; 2.º de modo orandi; 3.º de speciebus orationis; 4.º quid sit in oratione petendum; 5.º quis possit orare; 6.º cui competat orare; 7.º de efficacia orationis.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum oratio sit quidam actus affectivae partis. (2-2, qu. 83, art. 1, ad 2.)

Ad primum sic proceditur. 1. Videtur quod oratio sit quidam affectivae partis actus. Primo per Augustinum, qui sic definit orationem (de Spiritu et Anima, post medium) (1): *Oratio est purus affectus mentis in Deum directus.*

2. Praeterea, Hugo de S. Victore (in libro *Quo studio orandum sit*) dicit quod oratio est devotio

(1) Vel sic: *Oratio est mentis devotio, id est conversio in Deum per pium et humilem affectum; ut videre est de Spiritu et Anima, cap. 4 inter opera Augustini, tom. 3. Sed Hugonis est lib. 2 de Spiritu et Anima, cap. 55, et in libro de Modo orandi, cap. 1, loco illius quae sequitur (Ex edit. P. Nicolai).*

quaedam ex compunctione procedens. Sed devotio ad affectum pertinet. Ergo et oratio.

3. Praeterea, imperium et oratio non differunt nisi secundum relationem ad superiorem et ad inferiorem, secundum quod imperatur inferiori, sed oratur superior. Sed voluntas est quae imperat aliis viribus. Ergo ipsa etiam est cuius est orare et petere.

4. Praeterea, oratio exterior interius desiderium insinuat orantis. Sed oratio interior est quae per exteriorem innotescit. Ergo oratio interior nihil aliud est quam interius desiderium; et sic ad affectivam pertinet.

Sed contra, super illud Psalm. 65: *Exaudi Deus orationem meam etc.* dicit Glossa, quod oratio est quando vota nostra Deo pandimus. Sed paudere, sive demonstrare, est actus rationis. Ergo et orare.

Praeterea, secundum Damascenum (lib. 5 de Fide orthod., cap. 24), *oratio est petitio decentium a Deo.* Sed decentia importat ordinem alicujus ad alterum. Cum ergo ordinare sit rationis, et oratio rationis erit.

QUAESTIUNCULA III.

Uterius. 1. Videtur quod sit actus doni, et non virtutis. Quia, secundum Hugonem de S. Victore, ubi supra, oratio est contemplationis pars. Sed contemplatio ad sapientiam pertinet; quia ea perficitur superior pars rationis, quae contemplandis aeternis inhaeret, ut Augustinus dicit (lib. 5 de Trin., cap. 12). Ergo oratio est actus sapientiae.

2. Praeterea, ut dicit Damascenus, ubi supra, oratio est ascensus intellectus in Deum. Sed ascendere ad donum intellectus pertinet; unde sexta beatitudo, qua dicitur: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt; intellectus doni* attribuitur, ut patet in Glossa, Matth. 5. Ergo oratio est actus intellectus doni.

3. Praeterea, Gregorius dicit (1) (ult. hom., circ. fin.): *Orare est amaros (2) gemitus in compunctione resonare.* Sed gemitus est actus scientiae doni; quia tertia beatitudo, qua dicitur: *Beati qui lugent*, ad donum scientiae reducitur: Matth. 5, in Glossa, et ab Augustino, 2 lib. de Doctr. christ. (cap. 7). Ergo oratio est actus doni.

Sed contra, videtur quod sit actus virtutis. Jac. 1, 6: *Postulet autem in fide nihil haesitans.* Sed fides est virtus. Ergo oratio quae est postulatio, est actus virtutis.

Praeterea, Augustinus dicit (lib. de orando Deum, vel epist. 121, cap. 8): *Fides credit, spes et caritas orant, et orando impetrant.* Sed spes et caritas sunt virtutes. Ergo oratio est actus virtutis.

QUAESTIUNCULA III.

Uterius. 1. Videtur quod oratio non sit actus cadens in praecipio. Quod enim voluntatis est, non est necessitatis. Sed oratio maxime est voluntatis, quia est quaedam volitorum petitio. Ergo non necessitatis; et ita non cadit sub praecipio.

2. Praeterea, petitio non videtur aliquid aliud esse, nisi ut nostrum desiderium alteri innotescat.

(1) Sumptum est lib. 35 Moral., cap. 21 (Ex edit. P. Nicolai).

(2) Al. amoris.

Sed superfluum est alicui exponere quod ipse scit. Ergo cum christiana religio non contineat aliqua superflua praecepta, alias superstitio esset; videtur quod non cadat sub praecepto orare Deum, cui omnia desideria nostra sunt nota.

5. Praeterea, Deus liberalissime sua bona dat. Sed liberalius datur quod sine precibus datur; quia, sicut Seneca dicit (lib. 2 de Beneficiis, cap. 1), *nulla res carius emitur quam quae precibus empta est*. Ergo non debet per praeceptum exigere preces de eo quod vult dare; nec iterum de eo quod non vult dare; quia quod Deus non vult, nos non debemus velle, ut sic sit conformitas nostrae voluntatis ad Deum; et quod non debemus velle, non debemus petere. Ergo nullo modo oratio cadit sub praecepto.

Sed contra, super illud Luc. 18: *Oportet semper orare etc.* dicit Chrysostomus (in quodam sermone de Moysse): *Dum dicit: Oportet, necessitatem dicit*. Sed necessitas talis non potest esse nisi ex praecepto. Ergo oratio cadit sub praecepto.

Praeterea, oratio contra jejuniu[m] et elemosynam dividitur. Sed utraque illarum est in praecepto. Ergo et oratio.

Solutio I. Respondeo dicendum ad primam quaestionem, quod, sicut dicit Cassiodorus in Psalm. 88, oratio dicitur quasi oris ratio. Unde ex suo nomine oratio significat expressionem alicujus actus rationis per effectum oris. Habet autem ratio duos actus, etiam secundum quod est speculativa. Primus est componere et dividere; et iste actus rationis exprimitur ore per orationem, quam Philosophus in 1 Periherm. (cap. 4) describit. Secundus actus rationis est discernere de uno in aliud innotescendi causa; et secundum hoc syllogismus oratio (1) quaedam dicitur. Et quia sermones rhetorici, qui conclusiones dicuntur, continent argumentationes ad persuadendum accommodatas, inde est quod etiam orationes dicuntur, et rhetores oratores. Et quia orationes istae, praecepte quantum ad genus causarum quod judiciale dicitur, ordinantur ad hoc quod aliquid a iudice petamus; unde et in iure advocaciones postulationes dicuntur; ideo translatum est ulterius hoc nomen ad significandum petitionem quam Deo aliquis facit velut iudici, qui habet curam nostrorum actuum; et sic definit Damascenus orationem: *Oratio est petitio decentium a Deo*; sic enim loquitur hic de oratione; et ideo ejus actus est petitio, ejus actus est oratio. Sciendum est ergo, quod homo ab aliis animalibus differt quantum ad virtutem et motivam partem, in duobus. Primo quantum ad volitum vel concupitum; quod quidem aliis animalibus ex natura determinatum est, homini autem non. Secundo quantum ad prosecutionem voliti sive concupiti; quia alia animalia habent determinatas vias et instrumenta, quibus sua desideria expleant; et ideo quam cito in eis fit desiderii motus, tam cito membra ad actum applicant, nisi sit aliquid prohibens per violentiam; homo autem non habet vias et instrumenta determinata; et ideo ratio huiusmodi subvenit in his duobus; quia et inquit proprium et determinatum bonum quod desiderari oportet, et instrumenta ad opus determinat in prosecutione desiderati; et ideo in nobis actus rationis praecedit et sequitur actus voluntatis. Praecedit quidem, inveniens per consilium quid per voluntatem eligi

(1) *Al. similis oratio.*

oportet; sequitur autem per imperium, ordinando unicuique instrumento quod ei oportet facere; et hunc rationis actum imperativus motus exprimit in verbis. Instrumenta autem quae ratio applicat per imperium ad prosecutionem vel consecutionem desiderati, non solum sunt vires animae et membra corporis, sed etiam exteriores homines; quia quae per amicos sunt, aliquoties per nos sunt, ut Philosophus dicit in 5 Ethic. (cap. 5). Sed etiam exteriores amici non sunt in potestate nostra, sicut sunt membra corporis et vires animae; et ideo applicatio praedicta eorum qui extra nos sunt, ad consecutionem desiderati, quandoque dicitur imperium vel praeceptum, quando scilicet illi sunt in potestate nostra: quandoque autem dicitur petitio, quando non sunt in potestate nostra quasi nobis subjecti; vel etiam deprecatio, si supra nos sunt; unde sicut imperium est actus rationis, ita petitio et deprecatio; et hoc patet per Philosophum in 1 Ethic. (cap. ult.), qui dicit, quod ratio ad optima deprecat. Unde et per consequens oratio rationis est actus, applicantis desiderium voluntatis ad eum qui non est sub potestate nostra, sed supra nos, scilicet Deum. Unde definitio Damasceni: *Oratio est petitio decentium a Deo*, verissime essentiam orationis declarat.

Ad primum ergo dicendum, quod dirigere affectum mentis in Deum contingit dupliciter. Uno modo sicut in objectum; et hoc modo affectus in Deum directus, est amor Dei; et sic non loquitur hic Augustinus. Alio modo affectus in Deum diriguntur, ut in illum quo affectus mentis desiderantis explendus est; et hanc directionem affectus in Deum facit ratio praedicta modo, applicando ad ipsum illud quod desiderat affectus; et ipsa directio affectus in Deum oratio est; unde definitio illa materialis est, secundum quod per rem directam significatur ipsa directio; sicut etiam quandoque per fidem significatur res credita; et similis modus loquendi est cum dicitur, quod ratio est desiderium boni, in Glossa 1 Thess. 3, quia ipsum desiderium est res orata expleri.

Ad secundum dicendum, quod sicut in petitione exteriori dicitur aliquid esse petitio dupliciter; scilicet secundum veritatem, ut cum dicimus, *Da mihi hoc*; et secundum interpretationem quandam, ut cum aliquis manum porrigit, vel necessitatem exponit: ita etiam interior oratio quae fit ad Deum, est quidem secundum rei veritatem actus rationis, ut dictum est, quodammodo Deum pulsantis; sed recogitatio necessitatum propriarum et erectio spei ad Deum sunt quaedam (1) orationes per quandam interpretationem; et sic etiam devotio oratio dicitur ab Hugone de S. Victore, ubi supra.

Ad tertium dicendum, quod ille qui petit aut imperat aut deprecatur, advocat aliquid ad consecutionem finis vel prosecutionem intenti. Hoc autem non est voluntatis (2), quia ipsa simpliciter et absolute fertur in suum objectum, quod est finis; sed est rationis, cuius est ordinare unum ad aliud; et ideo proprie accipiendi imperium, non est voluntatis. Sed dupliciter dicitur voluntas imperare. Uno modo per quandam interpretationem, sive aequivalentiam; quia enim imperans per imperium suum movet, ideo actus animae ad quem motus statim

(1) *Al. quidem.*
(2) *Al. voluntas.*

sequitur, imperium dicitur, et quia ad actum appetitivae, si sit completus, statim sequitur motus in corporalibus organibus, ideo appetitivae virtutes dicuntur imperantes motum. Alio modo in quantum principium imperii in voluntate est. Advocare enim aliquem ad finem suum, quod ad imperium pertinet, praesupponit appetitum finis, et est quaedam prosecutio illius; et propter hoc potentiae, vel artes operativae seu habitus qui sunt circa finem, dicuntur imperare istis quae sunt circa ea quae sunt ad finem; et secundum hoc voluntas, quae habet finem pro objecto, dicitur imperare, in quantum imperium, quod est actus rationis, in voluntate incipit, ad quam pertinet desiderium finis.

Ad quartum dicendum, quod verbum exterius prolatum est signum alicujus dupliciter. Uno modo immediate, illius scilicet ad quod significandum principaliter institutum est; sicut hoc nomen *ignis*, significat elementum quoddam. Alio modo mediate, scilicet quando ipsa res quae primo significatur, accipitur ut signum alterius rei; sicut ignis significat caritatem propter aptitudinem quam habet illa res ad significandam caritatem ex similitudine quadam. Oratio igitur exterior vocalis significat immediate actum rationis deprecantis, si etiam oratio exterior per modum rationis proponatur, ut cum dicitur, Sap. 9, 4: *Da mihi sodium tuarum assistentem sapientiam*. Sed mediata significatio ipsum desiderium exprimit, sicut principium a quo procedit, ut ex dictis patet; et secundum hoc intelligenda est praemissa descriptio orationis, quod oratio est quando vota nostra Deo pandimus.

Solutio II. Ad secundam quaestionem dicendum, quod oratio actus quidam est. Dicimus autem actum aliquid esse virtutis actum, si in sui ratione aliquid claudat quod ad ordinem virtutis pertinet, etiam si non omnia quae ad virtutem requiruntur, in sui ratione contineat; et ideo oportet quod illius virtutis actus ponatur ad quam pertinet illa conditio quae sibi ordinem virtutis tribuit. Oratio autem non importat aliquam rationem virtutis ex genere actus; quod genus est petitio; sed absolute actum potentiae demonstrat, nulla circumstantia vel in bonum vel in malum, vestitum. Adduntur autem a Damasceno ubi sup. duae differentiae, quae ordinem virtutis demonstrant, scilicet *decentium et a Deo*; quod est petere quod oportet, et a quo oportet. Sed prima conditio non complet rationem orationis, quia si ab homine decencia petamus, talis petitio oratio non dicitur; nec etiam est de essentia orationis, quia si etiam quis indecentia petat a Deo, orat quidem, sed carnaliter orat; unde illa conditio magis pertinet ad bene esse orationis quam ad rationem suae speciei. Relinquitur ergo quod ex hoc oratio speciem trahit et ad rationem virtutis trahitur, quod est a Deo petitio. Cum autem petitio, sive deprecatio quae ad superiorem fit, reverentiam habeat adjunctam ex qua impetrare nititur quod intendit; constat quod oratio ex hoc efficaciam habeat ad impetrandum illud pro quo oratur, quod Deo reverentiam exhibet; unde cum Deo reverentiam exhibere sit actus latria, ut in 5 lib., dist. 9, qu. 1, art. 1, quaestione. 1 ad 3, dictum est, oratio actus latriae erit elicitive. Nec obstat quod latria in voluntate est, non in ratione, cuius actus est oratio; quia iustitia, cuius pars est latria, materialiter utitur actibus omnium virium, ut ex eis reddat

cuiuslibet quod suum est; unde cohibet actum concupiscibilis, ne aliquis moechetur; et actum irascibilis, ne quis occidat; et similiter utitur actu rationis, ut ex eo Deo reverentiam exhibeat. Et quia latria est virtus, et non donum, ut dictum est in 5 lib., dist. 34, qu. 1, art. 1; ideo oratio erit actus virtutis, et non doni.

Ad primum ergo dicendum, quod contemplatio aliquando capitur stricte pro actu intellectus divina meditantis; et sic contemplatio est sapientiae actus. Alio modo communiter pro omni actu quo quis a negotiis exterioribus sequestratus soli Deo vacat: quod quidem contingit dupliciter; vel in quantum homo Deum loquentem in Scripturis audit, quod fit per lectionem; vel in quantum Deo loquitur, quod fit per orationem. Meditatio autem ad utrumque se habet quasi medium inter ea; quia ex hoc quod nobis loquitur in Scripturis, ei per meditationem intellectu et affectu praesentatur; et sic praesentati ei, vel praesentem eum habentes, ei loqui possumus per orationem; et ideo posuit Hugo, ubi sup., tres contemplationis partes; primam lectionem, secundam meditationem, tertiam orationem. Nec tamen oportet quod sit oratio sapientiae actus ab ea elicitus, quamvis sapientia per meditationem viam orationis praeparat.

Ad secundum dicendum, quod ascensus intellectus in Deum est duplex. Unus quo ascendit in ipsum cognoscendum; et talis ascensus pertinet ad donum intellectus; sed de hoc non loquitur Damascenus. Alius est ascensus in Deum ut in quo auxiliu[m] quaerit, ut in Psalm. 122, 1, dicitur: *Ad te levavi oculos meos qui habitas in caelis*; et talis ascensus est oratio. Unde non sequitur quod sit actus doni intellectus; sed potest ipsum praesupponere, sicut secundus ascensus praesupponit primum.

Ad tertium dicendum, quod gemitus sive fletus non est oratio per essentiam, sed est quasi fundamentum orationis. Superflua enim videtur petitio, ubi necessitas deest; et ideo cognitio suae miseriae, qua indigentem se aliquis videt, et sibi subvenire non potest, quae gemitum in affectu facit, quasi oratio reputatur a Deo; et propter hoc Augustinus dicit (epist. 121, de orando Deum, cap. 10), quia *orationis negotium plus gemitibus quam verbis agitur, et plus fletu quam affatu*.

Ad ea quae in contrarium obijciuntur, dicendum, quod fides, spes, et caritas praesupponuntur ad latriam, ut in 5 lib., dist. 9, dictum est; et sic actus orationis eis attribuitur. Tamen etiam ad orationem secundum propriae speciei rationem habent aliquam convenientiam, et praerogantur ad eam. Petitio enim frustra ad aliquem dirigitur, nisi credatur quod petitum praestare possit, et speretur quod velit; et est praesumptuosa petitio, nisi ei fiat qui aliquo modo petenti unitus sit; unioem autem caritas facit.

Solutio III. Ad tertiam quaestionem dicendum, quod oratio cadit sub praecepto et determinate et indeterminate. Determinate quidem ad aliquas orationes ex praecepto tenentur illi qui ex officio suo medii inter Deum et populum constituti, sicut ministri Ecclesiae; et ex officio eis incumbit preces ad Deum in persona totius Ecclesiae fundere; et ideo ex statuto Ecclesiae tenentur ad horas canonice dicendas. Sed indeterminate ad orationem quilibet tenetur ex hoc ipso quod tenetur ad bona